Отже, вказуючи на протиправні дії із доказами, ми маємо на увазі фактичні дані в розумінні ст. 84 КПК України, що містяться у матеріалах кримінального провадження.

З огляду на те, що діяння, пов'язані із підробленням доказів, посягають на родовий об'єкт злочину – сферу правосуддя, встановлення кримінальної відповідальності за такі дії має відбуватися у межах Розділу XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя». Актуальності зазначене питання набуває у зв'язку із виключенням із КК України ст. 375 та притягнення судді до кримінальної відповідальності здійснюється на статтями, розташованими в інших розділах цього Кодексу, що суперечить його побудові за ознакою родового об'єкта кримінального правопорушення.

Отже, вирішуючи питання щодо вдосконалення кримінального судочинства у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина, на наш погляд, доцільним є удосконалення ст. 384 КК України, зокрема змінити назву на «Підроблення доказів», а також доповнити цю статтю ч. 3, якою встановити відповідальність судді за підроблення або інші протиправні маніпуляції із доказами (матеріалами кримінального провадження) та передбачити щодо цього спеціального суб'єкта з огляду на його правовий і процесуальний статус більш суворе покарання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Злочини проти правосуддя: навч. посібник / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2011. 160 с.

2. Мельніченко М. І. Кримінально-правова охорона порядку одержання доказів у кримінальному провадженні: дис. … канд. юрид. наук. Київ, 2016. 258 с.

3. Судовий захист прав людини в Україні і проблеми кримінальної юстиції / О. М. Костенко, В. П. Нагребельний, О. О. Кваша та ін. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. 48 с.

4. Дідик С. Є. Кримінально-правова охорона правосуддя від незаконних діянь судді як спеціального суб'єкта злочину: дис. канд. юрид. наук. Київ, 2009. 227 с.

Нікітін В. В.
доктор юридичних наук,
завідувач кафедри права та публічного управління
Київський національний університет будівництва і архітектури

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВ: БАЛАНС ЦИФРОВІЗАЦІЇ, ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ЗАХИСТУ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Конституційна гарантія непорушності права власності зобов'язує державу не лише утримуватися від свавільного втручання, а й забезпечити систему, у межах якої належність речового права встановлюється передбачувано та з достатнім ступенем публічної довіри. В умовах війни це завдання ускладнюється: електронні реєстри мають залишатися придатними для цивільного обороту, але водночас бути стійкими до кібератак, неправомірного доступу, рейдерських дій і використання реєстраційних процедур для обходу публічно-правових обмежень. Відповідно до статей 19 і 41 Конституції України технологічна доцільність не замінює законну підставу владної дії, а втручання у майнову сферу потребує нормативної визначеності та пропорційності [1, ст. 19, 41].

Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» визначає реєстрацію як офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав, застерігаючи, що вона не є самостійною підставою набуття права [2, ст. 2]. У цій конструкції виявляється подвійна природа інституту. Публічно-правовою є процедура перевірки документів, прийняття адміністративного акта,

внесення даних і контролю за реєстратором. Приватноправовим є результат, оскільки реєстровий запис впливає на можливість розпорядження майном, добросовісність набувача, кредитування та інвестиційний обіг. Тому формально коректна цифрова дія не повинна легітимувати матеріально дефектний титул, а адміністративний контроль – руйнувати стабільне право без достатніх гарантій.

Сучасна реєстраційна політика часто оцінює успішність кількістю електронних сервісів і швидкістю обробки заяв. Така методологія є неповною. Закон України «Про публічні електронні реєстри» орієнтує реєстрову систему на достовірність, актуальність, повноту, захищеність та сумісність даних [3, ст. 4, 9]. Проте технічна інтероперабельність не гарантує юридичної узгодженості: автоматично отримана інформація може бути застарілою, стосуватися іншого об’єкта або відтворювати первинну помилку. Цифровізація має розглядатися як засіб реалізації верховенства права, а її результативність доцільно вимірювати часткою рішень, які витримали адміністративний і судовий контроль без необхідності відновлення попереднього реєстрового стану.

Спеціальне реєстраційне законодавство необхідно застосовувати у взаємозв’язку із Законом України «Про адміністративну процедуру». Принципи участі особи, доступу до матеріалів, офіційності, обґрунтованості, пропорційності та своєчасності мають заповнювати прогалини спеціального регулювання [4, ст. 4-18]. Поширене сприйняття реєстраційної дії як технічної операції з файлами звужує зміст належної процедури. Реєстратор перевіряє юридичний склад виникнення або переходу права, співвідносить заявлену вимогу з уже зареєстрованими правами, обтяженнями і судовими рішеннями. При цьому суперечності найчастіше виникають на стику Державного реєстру прав, Державного земельного кадастру, Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва та архівних реєстрів. Відсутність нормативної матриці їх подолання розширює приховану дискрецію реєстратора.

Воєнні обмеження доступу до реєстрів переслідують легітимну безпекову мету. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209 установила спеціальні умови функціонування реєстрів і вчинення реєстраційних дій [5]. Однак тимчасовий режим не повинен перетворюватися на постійне послаблення процедурних гарантій. Закритість критеріїв ризику, невизначеність підстав припинення доступу та неоднакова доступність послуг у громадах можуть створювати непряме втручання у власність. Оперативні обмеження мають бути строковими, регулярно переглядатися й супроводжуватися мотивованим рішенням та ефективним оскарженням. Правила, що змінюють сам зміст майнового статусу особи, повинні встановлюватися законом, а не технічним режимом інформаційної системи.

Адміністративно-правовий статус державного реєстратора характеризується тим, що він є носієм публічних повноважень, хоча організаційно може діяти у різних формах, а його рішення має безпосередній зовнішній юридичний ефект [6, с. 101-107]. Загальні засади державної реєстрації повинні поєднувати законність адміністративної діяльності зі стабільністю речового права [7, с. 114-119]. Отже, модель контролю, зведена до блокування доступу чи дисциплінарної відповідальності реєстратора, є недостатньою: вона не відновлює титул потерпілої особи, не усуває суперечність у даних і не компенсує шкоду, спричинену помилкою державної системи.

Конституційний Суд України у Рішенні від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022 визнав правомірною мету усунення наслідків помилкових або протиправних реєстраційних рішень, але акцентував на непропорційності перекладення наслідків державної помилки на добросовісного набувача без належного відшкодування [8]. Звідси випливає стандарт відновлювальної реєстраційної політики. Виправлення публічної помилки має включати повідомлення заінтересованих осіб, оцінку їх добросовісності, прогноз впливу рішення на похідні права та доступний механізм компенсації. Механічне скасування запису без визначення наступного юридичного стану створює нову невизначеність замість відновлення законності.

Судова практика підтверджує міжгалузеву природу реєстраційних спорів. Новітній функціональний підхід Верховного Суду вимагає з'ясовувати, чи оскаржується владна процедура, чи спір стосується приватного права, на яке реєстраційний акт лише вплинув [9, п. 89-102]. Така диференціація є обґрунтованою, однак особа не повинна втрачати доступ до захисту через складність юрисдикційної кваліфікації гібридних правовідносин. Доцільно передбачити передачу реєстраційної справи компетентному суду без повторного подання позову та втрати забезпечувальних заходів. Резолютивна частина рішення має визначати виконуваний реєстраційний алгоритм: об'єкт, право, запис, належну дію та стан, який повинен існувати після виконання.

Науковий внесок запропонованого підходу полягає у трикомпонентній моделі оцінювання державної реєстраційної політики. Якість даних охоплює походження, актуальність, несуперечливість і простежуваність відомостей. Процедурна легітимність включає компетенцію, участь заінтересованих осіб, мотивування, пропорційність і можливість перегляду. Відновлювальна спроможність визначає, чи здатна система після помилки відтворити законний реєстровий стан, захистити добросовісного учасника та забезпечити компенсацію. Ця модель поєднує технічну надійність, адміністративну процедуру і приватноправовий результат, відмовляючись від одновимірної оцінки цифровізації за швидкістю послуги.

Окремого нормативного врегулювання потребує використання автоматизованих контрольних правил. Автоматизація усуває частину ручних маніпуляцій, але здатна масштабувати помилку, закладену у програмний модуль. Якщо алгоритм не розрізняє технічну і матеріальну суперечність, він масово блокує законні заяви або пропускає дефектні. Тому рішення, яке впливає на державну реєстрацію права, повинно мати нормативно визначену мету, відомий перелік використаних даних, журнал спрацювання контрольних правил і можливість змістовного перегляду реєстратором.

Практична реалізація моделі потребує повного аудиторського сліду щодо джерел даних, автоматичних перевірок, виявлених суперечностей і підстав ручного втручання. Для високоризикових операцій доцільне адресне посилення перевірки за об'єктивними індикаторами, а не загальне ускладнення всіх процедур. Гарантія компенсації повинна бути складовою реєстраційної системи: держава, яка вимагає довіряти офіційному реєстру, має прийняти ризик доведеної помилки з можливістю регресу до винної особи. Отже, правова політика повинна перейти від кількісної цифровізації до керованої довіри, де законність процедури оцінюється разом із матеріальним наслідком для права власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text.

3. Про публічні електронні реєстри : Закон України від 18.11.2021 № 1907-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text.

4. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text.

5. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 209. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/

6. Нікітін В. В. Адміністративно-правові засади діяльності державних реєстраторів у сфері державної реєстрації прав. Юридичний вісник. 2023. № 2 (67). С. 101–107. DOI: https://doi.org/10.18372/2307-9061.67.17849.

7. Нікітін В. В. Загальні засади державної реєстрації прав та їх адміністративно-правові аспекти. Юридичний вісник. 2023. № 3 (68). С. 114–119. DOI: https://doi.org/10.18372/2307

8. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 16.11.2022 № 9-р(II)/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-22#Text.

9. Постанова Верховного Суду від 09.02.2026 у справі № 910/10897/24. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs